

Interview met 'ontsnipperaar' Martijn de Haan

Faunapassages met sporenbedden

In opdracht van de Nederlandse overheid werkt Rijkswaterstaat aan de ontsnippering van snelwegen en kanalen. Wat komt daar zoal bij kijken? Een interview met Martijn de Haan, medewerker Natuur en Landschap bij Rijkswaterstaat Utrecht.

Stel, je bent een das. Geboren in een floreerende Gooise dassenpopulatie en inmiddels de pubertijd ontgroeid. Hoog tijd om een vriendin te vinden en wellicht zelfs een dassengezinnetje te beginnen. Het Gooi wordt toch wat druk met soortgenoten, dus op pad om de wijde wereld te verkennen. Via de welbekende paadjes, aangelegd door je voorouders en al enige generaties platgetrapt door je familie, bereik je de rand van je woongebied. Al snel wordt duidelijk waarom dit eigenlijk de rand is: een enorme lap asfalt vol met brullende auto's en vrachtwagens scheidt jou van de rest van de wereld. Twee mogelijkheden resten je: proberen de A27 over te steken en een wisse dood tegemoet gaan, of omkeren en het op een akkoordje gooien met je achtericht.

Het is een probleem dat zich in ons overbevolkte Nederland niet beperkt tot dasen. Of het nu gaat om bos, hei of moeras, de Nederlandse natuur is opgedeeld in vele kleine stukjes. Enig dier dat zich probeert van het ene naar het andere stuk te begeven, loopt binnen de kortste keren tegen een snelweg, een industrieterrein, een stad of een anderszins onherbergzaam gebied aan. En dat geeft problemen. Hoe kleiner een natuurgebied, des te kleiner de populatie die het kan herbergen. Als er geen uitwisseling van individuen uit andere populaties plaatsvindt, dan leidt dat tot inteelt. Daarom wil de Nederlandse overheid dat onze natuurgebieden waar mogelijk met elkaar verbonden worden. Zo worden snelwegen voorzien van zogeheten faunapassages die ervoor moeten zorgen dat dieren zich zonder gevaar van de ene kant naar de andere kunnen verplaatsen. 'Ontsnippen' heet dat.

Martijn de Haan is als medewerker natuur en landschap bij Rijkswaterstaat Utrecht nauw betrokken bij de totstandkoming van faunapassages.

Wat is precies uw functie binnen rijkswaterstaat?

"Als 'natuur-en-landschapper' hou ik me bezig met de landschappelijke inpassing van de snelwegen en waterwegen binnen het werkgebied van de Dienst Utrecht. Natuur en anderszins landschappelijk waardevolle gebieden die aan weerszijden van een van deze werken liggen, moeten met elkaar verbonden worden."

Wat voor leidraad wordt daarbij gevolgd?

"De ontsnippering gebeurt hoofdzakelijk in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur, het landelijke netwerk van natuurgebieden dat de Nederlandse overheid voor ogen staat. De provincies zijn verantwoordelijk voor de totstandkoming hiervan en hebben ecologische verbindingzones opgesteld. Vervolgens gaan zij samen met Rijkswaterstaat aan tafel zitten om te kijken waar deze zones wegen kruisen. In nauw overleg met alle betrokkenen (rijk, provincie, gemeente, waterschappen, landschapsorganisaties, boeren, etcetera) wordt dan bekeken wat er voor oplossingen mogelijk zijn. Het uiteindelijke resultaat is vastgelegd in het *Meerjarenplan ontsnippering*, kortweg MJPO."

Kunnen ook niet-overheden vragen om hulp bij ontsnippering?

"Soms kan de vraag ook komen van particuliere organisaties. Bij de aanleg van dassentunnels hebben we bijvoorbeeld nauw contact met Natuurmonumenten, Utrechts

Onder: een dassentunnel. Boven: een stobbenwal. Onder viaducten is vaak te weinig licht voor een goed ontwikkelde vegetatie. Op zulke plekken kun-

Onder: Excursie van Rijkswaterstaat naar faunapassages bij de A1 bij Oldenzaal. De goot in het midden is bedoeld voor vochtminnende beestjes.

nen stobbenwanden worden aangelegd. Dit is een rij boomstronken met aarde, zodat kleine dieren dekking kunnen vinden. KLEURENFOTO'S: MARTIJN DE HAAN

Onder: Een zandbed bij het wildviaduct van Boerskotten over de A1 bij Oldenzaal. ZWART-WITFOTO'S: KEES DE HEER

Landschap, Goois Natuurreservaat, Staatsbosbeheer en vrijwilligers, allemaal verenigd in het dassenplatform. Zij identificeren de dassenpaden en plekken waar een tunnel zou helpen. Rijkswaterstaat kijkt dan naar de grondwaterstand, waar eventuele kabels liggen en dergelijke, en zorgt er dan voor dat er een tunnel wordt geboord."

Wat houdt 'ontsnippering' concreet in?

"Dat verschilt per situatie. In sommige gevallen willen we een bepaalde soort helpen en kan volstaan worden met een heel specifieke ingreep, zoals bijvoorbeeld de aanleg van een dassentunnel. In andere gevallen is het doel een compleet ecosysteem de weg over te laten steken. Zo hebben we een ecoduct over de A28 aangelegd en daarmee twee grote defensieterrinen op de Utrechtse Heuvelrug met elkaar verbonden. Daarmee helpen we een hele reeks soorten, zoals edelhert, ree, boommarter en zandhagedis. Daarnaast worden relatief rustige viaducten, maar ook bruggen en duikers, aangepast op medegebruik van de fauna. Het gaat dan om een stobbenwal onder een viaduct of een doorlopende oever onder een brug."

Hoe ontwerp je zo'n ecoduct?

"Voor het ontwerp van dit soort passages zijn vuistregels beschikbaar. Als je bijvoorbeeld meerdere ecosystemen de weg over wilt laten steken, dan moet je met de breedte van je ecoduct ongeveer 25 meter per systeem rekenen. Het ecoduct over de A28 is 48 meter breed, om zo ruimte te geven aan zowel bos als heide. Langs de randen komt een structuurrijke vegetatie om de dieren te leiden en de weg aan het oog te onttrekken. In het midden is schrale grond aangebracht met daarop heide en open zand."

Hoe wordt bepaald welk project voorrang krijgt?

"Hierin bewandelen we twee sporen. Enerzijds zijn er de projecten aan de bestaande wegen. Jaarlijks stelt het Ministerie van Verkeer en Waterstaat een pot geld beschikbaar voor ontsnippering. Dit geld wordt verdeeld over de verschillende deelgebieden, waarbinnen dan gekeken wordt welke projecten prioriteit krijgen. Anderzijds zorgen we voor de landschappelijke inpassing bij reconstructies van wegen. Zo gaan de A12 en de A2 binnenkort grootschalig op de schop. Als de weg dan toch open ligt, dan zorgen wij dat er tegelijk op de juiste plekken passages aangebracht worden."

Door wie wordt de effectiviteit van een faunapassage gemeten?

"Dat varieert. In het geval van dassen houden leden van het dassenplatform in de gaten of de tunnels gebruikt worden en of er problemen zijn (rasters die niet goed staan of kapot zijn). In andere gevallen laat Rijkswaterstaat soms onderzoek uitvoeren of bepaalde passages daadwerkelijk worden gebruikt."

Hoe gaat dat in zijn werk?

"De gebruikte methode hangt dan af van het type passage. Bij dassen is er een gemakkelijke methode om te zien of een tunnel gebruikt wordt of niet. Je spant gewoon een stukje prikkeldraad op dassenrug-hoogte. Daar blijven dan haren achter zitten waaraan makkelijk te zien is of het een das betreft of iets anders. Andere zoogdieren en amfibieën kan men goed monitoren met behulp van sporenbedden: bakken zand waar de dieren sporen in achterlaten. Voor kleine zoogdieren worden ook wel life-traps gebruikt. Bewegingsgevoelige infraroodcamera's kunnen ook goed werken. Om een goed beeld te krijgen van welke dieren een passage gebruiken, is het belangrijk dat monitoring in verschillende jaargetijden plaatsvindt. Zoogdieren migreren vooral in het najaar, amfibieën in het voorjaar. Het liefst wordt er een paar keer per dag gekeken, vooral 's ochtends vroeg, want de meeste passage vindt 's nachts plaats."

Maken zeldzame dieren gebruik van ecopassages?

"De mate waarin faunapassages gebruikt worden door dieren varieert uiteraard sterk en is afhankelijk van allerlei factoren. Het omringende landschap is natuurlijk zeer belangrijk. Relatief simpele passages kunnen soms erg succesvol zijn. Zo bleken stobbenwanden onder een viaduct onder de A27 gebruikt te worden door zeldzame soorten als boommarter en kamsalamander."

De hamvraag is of uitwisseling een positief effect heeft op de betrokken populaties. Voor een antwoord op deze vraag word ik verwezen naar Hans Bekker van de Dienst Weg en Waterbouwkunde. "Hiervan is weinig bekend. Er zijn wel modellen gemaakt die laten zien dat faunapassages theoretisch gunstig zijn voor populaties. Maar het verzamelen voor concrete gegevens vergt grootschalig onderzoek, wat tijdrovend en prijzig is. Daar komt nog bij dat de effecten van faunapassages moeilijk los te koppelen zijn van andere beschermingsmaatregelen. Sinds men in Nederland begonnen is met

met een actieve bescherming van de das, is de populatie verviervoudigd. Dassentunnels hebben hier een niet geringe rol in gespeeld, maar hoe groot die rol precies is geweest in vergelijking met bijvoorbeeld het tegengaan van stroperij, het herstellen van heggelandschappen of de herintroductie van dassen, is niet te zeggen."

Hoe verhoudt Nederland zich tot de rest van Europa?

Martijn de Haan zet de resultaten op een rij: "Er zijn nu zeven ecoducten in Nederland. Dat is best veel voor een klein land. Het beleidsplan van de Ecologische Hoofdstructuur stamt al uit 1990, en heeft bijgedragen aan de totstandkoming van het Europese netwerk Natura 2000. In Europa lopen we op onderdelen redelijk voorop. Dat is ook niet zo verwonderlijk. Nederland is klein en heeft een gevarieerd landschap, veel mensen en veel versnippering. Het probleem is dus heel acuut. Over de gehele wereld, in Canada, Duitsland, Frankrijk, Polen, Hongarije en Zwitserland worden ook ecoducten aangelegd. Daar hebben ze weliswaar grotere eenheden met bergen en bossen, maar die zijn ook doorsneden door wegen. We hebben hier Fransen, Japanners en Amerikanen op bezoek gehad. Zij kwamen bij ons ideeën opdoen. De Nederlandse maatregelen voor de das vindt men in het buitenland zeer interessant. Zelf hebben die bezoekers door hun andere invalshoek soms ook weer ideeën waar wij wat aan hebben."

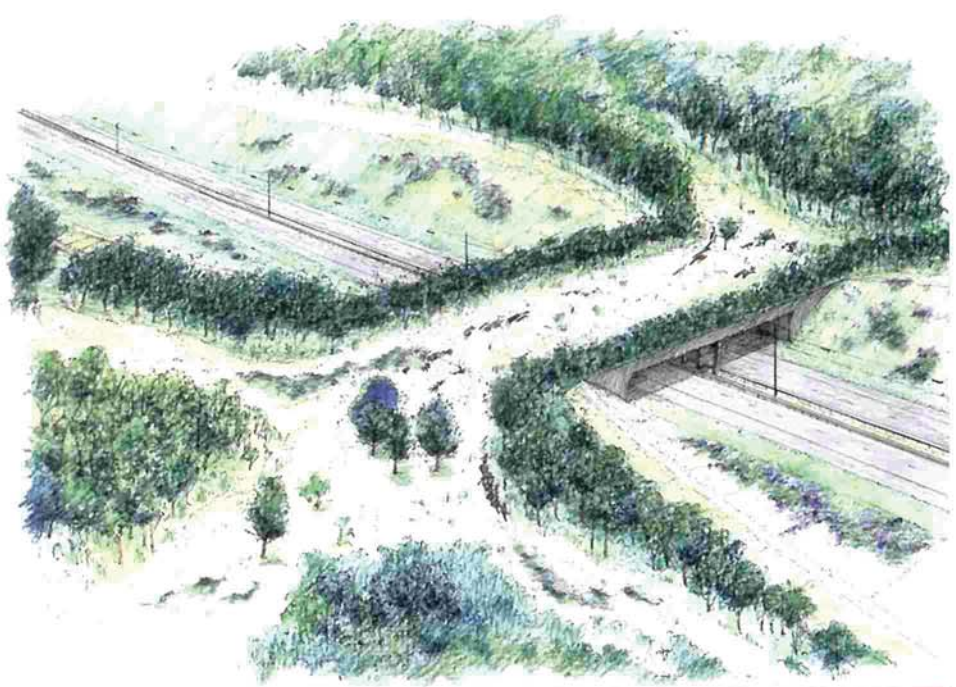
Wat zijn de plannen voor de toekomst?

"Alle projecten staan in het *Meerjarenplan ontsnippering*. In Utrecht is het ecoduct over de A28 onlangs geopend. Er is een studie onderweg of we iets dergelijks voor de A27 kunnen doen. De plannen voor de reconstructie van de A12 liggen al klaar. De A2 is in uitvoering en krijgt een aantal grote passages. Deze projecten moeten rond 2010-2012 klaar zijn. Verder leggen we regelmatig kleinere voorzieningen als faunatunnels en stobbenwallen aan. Genoeg te doen dus!"

Ken Kraaijeveld is bioloog aan de Universiteit Leiden.

ONTSNIPPERING OP INTERNET

Het *Meerjarenplan ontsnippering* (MJPO) is als pdf-bestand te vinden op <http://www.rwsnatuurenlanschap.nl/>

'Artist impressions' van het ecoduct bij Soesterberg. TEKENINGEN: RIJKSWATERSTAAT

Onder: Het zevende ecoduct van Nederland in aanbouw, over de A28 bij Soesterberg. FOTO: MARTIJN DE HAAN

